

ОДНОПОЛЯРНІСТЬ ДОМІНУВАННЯ США В АЗІАТСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ

Шемет І.А.

Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України

У статті аналізується політика Сполучених Штатів Америки щодо Азіатсько-Тихоокеанського регіону за часів правління Клінтона, Буша-мол., Буша-ст. та Обами. Охарактеризовані основні стратегії прийняті урядами США щодо політики у регіоні.

Ключові слова: США, АТР, Стратегія національної безпеки, безпека.

На тлі загальноновизнаних оцінок Азіатсько-Тихоокеанського феномену в зростаючому ступені відчувається явна однобічність характеристики регіону. Вона полягає в тому, що, по суті, уся увага концентрується на стані економіки АТР, але не надається належного значення аналізу військово-політичної обстановки в регіоні, його ролі у вирішенні найактуальнішої проблеми сучасності – проблеми збереження і зміцнення загального світу і безпеки, не робляться належні зусилля з метою мобілізації його потенціалу на побудову нового міжнародного співтовариства, основи якого закладаються сьогодні.

Азіатсько-Тихоокеанський регіон доки не грає в рішенні глобальних миротворчих завдань ролі, адекватної його величезним можливостям. Він явно відстає в цьому відношенні від європейського процесу. Навряд чи можна сумніватися, що при збереженні такого положення опиняються неспроможними претензії АТР стати лідером світового прогресу.

Міністр оборони США Чейні відверто заявив: «Європейський приклад не може бути порівнянним з різноманітністю ситуацій, які ми спостерігаємо в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. На наш погляд, Азія – це передусім морський театр військових дій, на якому відсутні союзницькі структури, що повністю перекривають один одного. США є свого роду балансуючим елементом в регіоні. Міністр підкреслив, що Сполучені Штати «продовжуватимуть чинити опір контролю над морськими озброєннями» [33].

Обнародована Вашингтоном 18 квітня 1990 р. «Стратегія США в АТР на XXI століття» [1] містить на відміну від минулого ряд нових тенденцій. Зокрема, вона передбачала зниження чисельності передового ешелону базування американських військ в АТР до 2000 р. при підвищенні якості їх бойової готовності, розвитку і поглибленні воєнно-стратегічного союзу з Японією та іншими союзниками США в Азії. Нову стратегічну концепцію Сполучених Штатів в Тихоокеанському регіоні, незважаючи на її обмеженість по масштабах, на наш погляд, можна розглядати як прояв позитивної тенденції в підходах США в області скорочення звичайних озброєнь в Східній Азії.

Таким чином, є численні ознаки того, що в АТР накопичуються елементи формування «азіатського процесу», в деякій мірі аналогічному європейському.

Грунтуючись на особливому статусі Сполучених Штатів Америки у сучасному світі, колишній міністр оборони США Дж. Най стверджує: «В цілому глобалізація вигідна США. Але якщо ми хочемо, щоб так було і надалі, нам потрібно навчитися мати справу з її незручностями... США повинні використовувати своє власне домінування, щоб надати форму інститутам, які виявляються корисними і для американців, і для всього іншого світу, по мірі того як буде розгортатися глобалізація, Америка повинна пристосовувати інститути співробітництва (multilateral institutions) і управління світовими справами (governance) до ши-

рокої концепції нашого національного інтересу» [2]. Практично аналогічну точку зору відстоює і відомий американський політолог, професор університету ім. Дж. Гопкінса (США), радник президента США з питань національної безпеки у 1977-1981 рр. Зб. Бжезінський. На його думку, специфіка сучасного становища США на міжнародній арені полягає в тому, що «Америка сьогодні панує у світі, але вона не всемогутня. Відповідно, Америка повинна, коли це потрібно, мобілізувати справжню і відверту підтримку інших країн, особливо своїх близьких союзників» [14].

Саме після того як у світі закінчився «перехідний період» США майже стали якщо не формально, то фактично – центром прийняття ключових міжнародних рішень. Новий порядок був «оцентований» під інтереси Вашингтона, котрі американські союзники в НАТО, очевидно, помилково вважали (або і досі продовжують вважати) «своїми також».

Один із провідних американських науковців у сфері міжнародних відносин Г. Кіссінджер стверджує: «Досягнувши апогею сили, США опинилися у безглуздому становищі. Перед обличчям глибоких змін, яких світ ще не бачив, США не мають у своєму розпорядженні настанов, релевантних реальності, яка на нас насувається. Перемога у «холодній війні» породила самозадоволення; задоволеність існуючим положенням створює ілюзію, що вчорашню політику можна буде продовжити і завтра; вражаючий економічний успіх зваблює тих, хто проектує політику, плує стратегію із економікою і притупляє їх чутливість до того, які саме зміни, породжені впровадженням американської технології, впливають на політичне, культурне та духовне життя народів» [4].

Пристаюючи до аналізу ролі США в АТР потрібно відзначити те, що інтереси і активи США в даному регіоні продовжують зростати. Крім того, в цьому регіоні знаходяться п'ять із семи військово-політичних партнерів США (Японія, РК, Таїланд, Філіппіни та Австралія), Америка зараз вибудовує орієнтування на XXI століття відносин з рядом інших країн регіону. Зокрема, США укріпили відносини з Індією, Пакистаном, Малайзією, Сінгапуром та В'єтнамом. Якщо взяти до уваги економічний аспект, дві держави регіону, Китай та Японія, то вони являються найкрупнішими зарубіжними тримачами боргових зобов'язань США. Торговля з регіоном стійко зростає і значимість США як торговельного партнера збільшується, навіть не дивлячись на розширення економічних взаємозв'язків.

Під кінець «холодної війни» виникає питання, чи можна американські погляди і поведінку в світовій політиці все ще називати «гегемоном» в умовах наступаючої глобалізації і капіталу, що часто потребує зниження ролі держави в міжнародних справах і відсутності стратегічного бачення, котре могло б замінити антикомунізм. Сполучені Штати проявляють сильний вплив у світовій політиці, прагне зберегти

своє провідне становище в глобальних військових та економічних справах проти кого б то не було [5].

Ні яка інша країна не бере на себе, в якості свого мандату, активне формування світоустрою, щоб зробити вразливим для своїх власних інтересів та цінностей. Всі країни прагнуть досягти своїх інтересів; але ніхто з них, окрім Сполучених Штатів не розцінюють своє лідерство як «за потрібне», його владу життєво важливою а її цінності як універсально вжитими. І ні одна країна не втягує себе так глибоко і широко у внутрішні справи інших країн, як Сполучені Штати [6].

Гегемонія означає управління для власного блага, а отже, здатність і готовність діяти в односторонньому порядку, коли це необхідно, як Сполучені Штати діють в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні [7]. Американська місія в тому, щоб зробити світ безпечним для американського способу життя – «американське століття Анрі Люса». У широкому сенсі американська політика охопила «призупинку міжнародної політики через гегемонію», тобто, не допускання інших країн переслідувати їх власний інтерес, щоб забезпечити сприятливий порядок [8].

Американська політика в Азії обмежена запобіганням будь-якої іншої держави отримати гегемонію. В АТР жодна держава або союз держав, не є серйозним суперником для гегемонії.

Сполучені Штати повинні бути партнерами з Азіатсько-Тихоокеанськими державами, але не стабілізатором або військовим союзником. Хоча існує безліч джерел тертя в регіоні і партнерство є більш ймовірним, ніж будь-коли раніше, оскільки більшість урядів країн регіону підтримує ідею використання регіонального діалогу, вирішення спорів і стимулювання співробітництва, співпраця зі сталого розвитку, щоб не допустити застосування сили для зміни політичних кордонів і запобігання ядерного розповсюдження. [9] За висловлюванням Головнокомандувача тихоокеанських сил США адміралом Денісом С. Блером «Фундаментальна проблема безпеки в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні заключається в тому, щоб перетворити підхід до балансу сил, запропонований тими, хто захищає багатополосну глобальну структуру влади в ту, котра замість того прагне виробляти безпеку де є очікування мирних змін, а не використання збройних сил для розв'язання суперечок» [10].

З кінця 1980-х років відбувалася модифікація Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин, яка завершилася розпадом біполярної системи у 1991 р. Унікальне положення США як єдиної наддержави відкрило перед ними можливості більш масштабного і цілеспрямованого впливу на хід і зміст міжнародних відносин. Перед американською політико-академічною елітою постало завдання ідейно обґрунтувати стратегію міжнародної діяльності США у нових умовах, представити модель нового світового порядку і глобальну стратегію на довгострокову перспективу.

Геополітичні трансформації початку 90-х рр. XX ст. спричинили пошук адміністрацією У. Клінтона концептуальних розробок щодо глобальної стратегії на період після розпаду біполярного порядку.

Прагнучи зберегти передові позиції США у справах світового співтовариства, адміністрація У. Клінтона замінила доктрину «стримування» комуністичної загрози стратегією «розширення» – розширення світового співтовариства вільних ринкових демократичних держав. Ця стратегія була представлена в щорічній доповіді президента США, в якій було відзначено, що необхідно підтримувати безпеку США, спираючись на американські збройні сили; сприяти

пожвавленню американської економіки й зміцненню демократії за кордоном. Підкреслювалася важливість АТР для інтересів і безпеки США, і було відзначено, що США є тихоокеанською державою [11, с. 28-29].

Офіційний документ, представлений адміністрацією У. Клінтона, «Стратегія національної безпеки залучення і розширення» увібрав у себе різні концептуальні ідеї – як прибічників відвертої гегемонії, так і прибічників «прихованої» (ліберальної) гегемонії, яка достатньо часто ототожнюється із світовим лідерством [14].

На об'єднаній сесії Конгресу США 11 вересня 1990 р. президент Дж. Буш-ст. пояснив: « Нова ера буде більш вільною від загрози терору, більш безпечною і мирною, в її основі буде більш послідовна боротьба за справедливість» [13, с. 1358- 13S9].

19 квітня 1990 р. міністерство оборони США підготувало доповідь «Стратегічні орієнтири для АТР: погляд у XXI століття», яка свідчила про готовність США переглянути свою військову стратегію в АТР після закінчення «холодної війни» [14]. В доповіді вказувалося на необхідність поступового скорочення американських військ у Східній Азії, водночас наголошувалося на необхідності покращання їх обороноздатності [14].

В 1990 р. американськими конгресменами було визначено, що для США важливими стратегічними завданнями в АТР є: не допустити, щоб будь-яка країна або група країн встановила політичний і військовий контроль у регіоні; забезпечити США політичний, економічний доступ до регіону; гарантувати безпеку друзям і американським союзникам і сприяти збільшенню кількості демократичних держав [15, с. 25].

В 1991 р. була проголошена «Стратегія національної безпеки США» (СНБ), в якій президент Дж. Буш-ст. заявив: «Ми вступаємо в нову еру. Американська оборонна стратегія й військова структура можуть і повинні змінитися... В зв'язку з сучасними вимогами і поліпшенням міжнародних відносин ми повинні переосмислити наші пріоритети та адаптувати наші обороноздатні можливості до нових стратегічних умов». Разом з тим Дж. Буш-ст. наголосив на необхідності збереження потенціалу стратегічного стримування і військової присутності США, збереження високої боєздатності американських сил і їх здатності до швидкого реагування [16, с. 15].

В 1992 р. була підготовлена доповідь Пентагона «Стратегічні орієнтири США в АТР», в якій констатувалося, що мета США – не допустити появи нового конкурента, який буде становити таку загрозу, як колись СРСР [18]. У доповіді також вказувалося, що США здатні захистити себе і своїх союзників, а збройні сили в районі Тихого океану сприяють регіональній стабільності й посилюють можливість США впливати на вирішення питань у регіоні [17]. Таким чином, політика США щодо КНР у постбіполярний період зазнала змін виключно у тактичній сфері, стратегічна мета залишалась колишньою – завдяки використанню американо-азійських союзів здійснювати стримування зростаючих політичних амбіцій Пекіна.

Обрана адміністрація на чолі з демократом У. Клінтоном продовжила лінію щодо пріоритетності Азійсько-Тихоокеанського регіону в шкалі зовнішньополітичної стратегії США, що знайшло своє відображення в проголошеній в липні 1993 р. концепції «нового тихоокеанського співтовариства» [18, с. 510].

Концепти відвертої гегемонії були в основному поширені серед представників Республіканської партії і консервативних кіл американської політичної науки, таких як Зб. Бжезинський, Г. Кіссінджер, У. Одоум, Р. Кейган, І. Крістол, У. Краутхаммер, Дж. Муравчик, Х. Сичерман, З. Халілжад та ін. Згідно

з точкою прибічники виразників ідеї гегемонії, повинні існувати спадковість між переможною стратегією США у роки «холодної війни» і сучасною міжнародною діяльністю. Вони стверджували, що стиль американської гегемонії у роки «холодної війни» відображав демократизм уряду США, а військова стратегія була спрямована на те, щоб попередити ядерну війну, і це супроводжувалось великим ризиком для самих американців, більша ж частина військових витрат перераховувалась на виконання військових зобов'язань, – відзначав старший науковий співробітник Фонду Карнегі за міжнародний мир (США) Р. Кейган [19, с. 24-35].

Прихильники гегемонії не визнають розбудову моделі мультиполярного світу, відстоюючи однополярну модель, у центрі якої США – гегемон, могутність і авторитет яких буде визначальною детермінантою майбутнього світового розвитку.

У найбільш концентрованому вигляді позиція американських політологів консервативного напрямку знайшла відображення в позиції Зб. Бжезінського, який сформулював положення щодо закономірності американської гегемонії, яка ґрунтується на: 1) військовій могутності, яка має глобальний характер; 2) економічному потенціалі, який робить США «локомотивом» світового зростання, незважаючи на те, що у деяких сферах американська економіка має серйозну конкуренцію зі сторони Японії і Німеччини; 3) технологічному лідерстві; 4) універсальному характері і привабливості американської культури, насамперед серед молоді, що не дозволяє жодній державі конкурувати із США у глобальному культурному впливі [20, с. 3].

Теза щодо «благотворного» характеру американської гегемонії, запропонована Р. Кейганом, не заперечувалась у повному обсязі тими політиками та експертами, які займалися розробкою стратегії, оформленої у ліберальних категоріях і термінах. Ідеї, висловлені ліберальними вченими, які прагнули концептуально оформити глобальну стратегію як глобальне лідерство, а не гегемонію (Д. Ебшайр, М. Лінд, Р. Асмус, Р. Блеквілл, С. Лар-Рабі, Ч. Купчан, Дж. Айкенберрі та ін.), були використані адміністрацією У. Клінтона, хоча і не в повному обсязі.

Характеризуючи діяльність команди У. Клінтона, відомий журналіст і публіцист М. Уокер писав, що вони вбачали свою місію аналогічною тій, яку відіграло покоління політиків і вчених у роки «холодної війни», привівши країну до перемоги. Їх задача була не менш амбітною: вирішити складні проблеми постбіполярного періоду та «озброїти світ стратегією для вступу у нове століття процвітання» [21, с. 357-359]. Під час виступу перед сенатським комітетом з міжнародних справ при затвердженні на посаду державного секретаря М. Олбрайт зазначила, що США (політична та академічна еліта) повинні «написати сучасну історію, створити умови для американського лідерства» [22, с. 357- 359].

Президент У. Клінтон представив нову американську стратегію 27 вересня 1993 р. на засіданні Генеральної Асамблеї ООН.

В липні 1994 р. концепція була оформлена у новий документ РНБ «Стратегія національної безпеки залучення і розширення» (National Security Strategy of Engagement and Enlargement).

Основним положенням документа було твердження щодо стирання меж між внутрішньою і зовнішньою політикою, зміцнення національної економіки, яке необхідне для підтримання військової могутності, проведення зовнішньої політики і підтримання світового впливу США, активна міжнародна діяльність, яка забезпечує розширення торгівлі і нові робочі місця для американців [11, с. 26-28].

Перемога на президентських виборах 1996 р. була розцінена адміністрацією У. Клінтона як національне визнання висунутої нею зовнішньополітичної стратегії США не лише на кінець ХХ ст., а й на майбутнє. У травні 1997 р. Білий дім представив ще одну важливу доповідь – «Стратегія національної безпеки в новому столітті» (A National Security Strategy for a new Century). Даний документ декларував основи політики адміністрації У. Клінтона на другий термін президентства і представляв стратегію на майбутнє.

У доповіді були виділені наступні основні положення стратегії: 1) США нація з глобальними інтересами; 2) завдання керівництва країни – підтримувати перевагу у всіх сферах дипломатичній, технологічній, індустріальній і військовій для захисту інтересів США; 3) для виконання цієї задачі США можуть діяти як спільно з іншими країнами, так і наодинці, коли це необхідно; 4) США є єдиною країною, здатною реалізувати світове лідерство при розв'язанні міжнародних проблем [23].

Адміністрація У. Клінтона висунула зовнішньополітичну програму, мета якої – закріпити сприятливу для США розстановку сил у світовій системі міжнародних відносин і забезпечити можливості для контролю над розвитком міжнародної ситуації у відповідності з американськими інтересами і планами. Важливе місце було відведено ідеологічному компоненту – розповсюдженню американських цінностей і перетворенню міжнародного співтовариства у відповідності з американською моделлю демократії і економічної системи.

Науковий співробітник Гудзонівського інституту К. Джексон зазначає: «Адміністрація У. Клінтона прийшла до влади із переконанням, що Америці необхідно скоротити тягар міжнародних зобов'язань, які вона так довго несла. Зменшення інтересу до зовнішньої політики у Вашингтоні і нездатність ООН до рішучих дій, особливо коли потрібно застосування сили, призвело до великої кількості резолюцій і рішень з проблем колективної безпеки». На думку науковця, «... міжнародна система ще не здатна ефективно функціонувати без американського президента та повного рішучості відігравати роль лідера – НАТО» [24, с. 15].

Оцінюючи стан американської зовнішньої політики на рубежі 90-х рр.- 2000 рр., ХХ ст американські політологи відзначали, що майбутня адміністрація буде змушена продовжувати розпочату демократичну політику, оскільки вона найоптимальніше відповідає інтересам США. Так, відомий політолог, Професор міжнародних відносин Принстонського та Чиказького університетів С. Уолт підкреслив: «У республіканців немає можливості повністю знехтувати досягненнями демократичної адміністрації й представити абсолютно нову стра теґію, оскільки їм доведеться діяти в межах тієї ж системи міжнародних відносин, що склалася після закінчення епохи біполярності, і більшість процесів у сфері безпеки і на різних регіональних напрямках відбувається за керівної американської ролі» [24, с. 64].

Американський політолог М. Мей стверджував, що формування зовнішньополітичної стратегії США визначається не «дійсними завданнями із забезпечення безпеки, а політичними інтересами керівництва США. В столиці єдиної наддержави непопулярні розмови щодо розумності та прагматизму, не допускається думка про те, що США можуть програти війну» [25, с. 11].

Ідея щодо необхідності більшої концентрації уваги на силовому аспекті у відстоюванні національних інтересів та потреби перегляду концептуальних засад азійського вектора зовнішньополітичної стратегії США знайшла своє відображення в програмній

промові з питань зовнішньої політики кандидата в президенти від Республіканської партії Дж. Буша-мол., проголошеній 19 листопада 1999 р. в Президентській бібліотеці Р. Рейгана. Характеризуючи роль США на міжнародній арені, майбутній президент відзначив: «Америка повинна брати участь у світових справах. Але це не означає, що наші збройні сили повинні ставати відповіддю на кожну складну зовнішньополітичну ситуацію, – це сурогат стратегії. Інтернаціоналізм Америки не повинен складатися з дій без широкого бачення, дій без пріоритетів і місій, без визначення терміну їх закінчення – такий підхід підриває волю Америки та виснажує її життєві сили» [26, с. 41]. Труднощі з визначення фокусу політики в азіатському регіоні полягають у тому, що «дві великі євразійські держави – Китай і Росія – знаходяться на перехідній стадії розвитку. Сьогодні важко зрозуміти їх наміри, оскільки вони самі не знають свого майбутнього. Якщо вони стануть друзями Америки, ця дружба зробить мир більш стійким. Але якщо цього не станеться, то ми можемо так і не прийти до миру, якого прагнемо» [26, с. 41].

Аналізуючи зовнішньополітичні дії президента США Дж. Буша-мол., американський політолог Б. Вудвард доходить висновку, що президент є дуже близьким до радикально орієнтованих груп у власній адміністрації. «Він неодноразово заявляв, що не хоче, щоб інші країни диктували умови США. В якийсь момент ми можемо залишитися одні. Мене це не турбує. Ми – Америка» [27, с. 81]. Дана теза була сприйнята представниками адміністрації як програма дій, а не як декларативний намір, зокрема віце-президент Д. Чейні підкреслив, що «США будуть діяти одноосібно, коли це необхідно» [27, с. 81].

Присутність США в регіоні і участь в його справах розглядається як позитивний фактор не тільки офіційними союзниками і близькими друзями Америки, а й іншими регіональними країнами, котрі цінують вклад США у світ і благоустрій АТР. Країни котрі раніше критикували поведінку Америки в регіоні, пом'якшили свою позицію.

Значна військова присутність Америки в АТР залишається однією з найбільш суттєвих передумов підтримки стабільності в регіоні. Більше того, американська військова потужність стає усе більш переважаючою силою в Азії і на Тихому океані.

Зовнішня політика адміністрації Дж. Буша критикується багатьма як егоїстична, ґрунтована виключно на національних інтересах. Представляється, що звинувачення в односторонності не цілком коректні. Американська зовнішня політика швидше є «багатосторонньою по можливості, односторонньою при необхідності» [28].

Дійсно, в Стратегії національної безпеки США говориться, що в умовах нестабільності і для відображення різних загроз безпеці Сполучені Штати потребуватимуть баз і місць для короткострокової і довгострокової дислокації своїх сил і засобів в Західній Європі і Північно-східній Азії. Це означає, що Сполучені Штати зацікавлені в стабільних партнерських стосунках з країнами регіону як мінімум для забезпечення своєї військової присутності.

Така модель «обмеженої» безпеки на основі співпраці може служити досягненню короткострокових і середньострокових цілей США в АТР, але вона не є вирішенням глобальної проблеми американського лідерства. Сполучені Штати досить могутні для того, щоб будувати стосунки з партнерами і союзниками на більш вільній і рівноправній основі. Тільки це зможе закріпити образ США як безкорисливого глобального лідера, здатного піклуватися не лише про себе, але і про своїх друзів і долю світу.

Як випливає із заяви Дональда Рамсфельда, для того, щоб захищати інтереси США і зміцнювати їх керівну роль у світі, збройні сили США повинні захищати свою територію і одночасно направляти американські війська в «віддалені куточки світу», оскільки там «всюди ворожа обстановка» [29].

Розпочата у 2008 році, як дурторядна по військово-му значенні, авантюра в Іраку несподівано спровокувала широкий політико-дипломатичний розкол світу. У 2008-2009 рр., він набрав рис опозиції американської політики односторонніх дій, що перетворилося в тенденцію до централізації світової системи. Міжнародні умови американського лідерства змінилися.

У своєму виступі в австралійському парламенті в листопаді 2011 р. президент США Б.Обама підкреслив: «Наш новий акцент на цьому регіоні (АТР) відбиває фундаментальну істину: Сполучені Штати були і завжди будуть тихоокеанською державою» [30]. Представляючи в січні 2012 р. нову стратегію оборони США, він заявив: «Ми посилюватимемо нашу присутність в Азіатсько-тихоокеанському регіоні, бюджетні скорочення не робитимуться за рахунок цього критично важливого регіону» [31]. І це при тому, що нова стратегія не передбачає ведення одночасно «двох регіональних воєн». Для цього просто немає ресурсів: військовий бюджет країни передбачається в найближчі 10 років скоротити майже на \$500 млрд.

Зміщення центру зовнішньополітичної стратегії США із «Заходу на Схід», зміна атлантичного пріоритету на тихоокеанський стає основним глобальним викликом століття. І мета котру ставлять перед собою Сполучені Штати – це збереження лідируючих позицій у формуванні світопорядку, що змінюється, припускає спадкоємність американського домінування в ХХ столітті, названого «спочатку хвастовито, а потім з тугою американським століттям» [32]. Новий поворот стратегічного розвитку західної цивілізації, що здійснюється, зберігає незмінним «ключовий трикутник», що склався, – США, Європа, Японія в забезпеченні союзних інтересів геополітичного порядку. Намічений «транзит» американського ресурсу до азіатсько-тихоокеанського простору – ще одна рефлексія вдосконалення прагматичного зовнішньополітичного курсу адміністрації Б. Обама, розрахованого на нове прочитання традиційної доктрини *raha americana* і створення в регіоні «союзного клубу» за участю «висхідних держав», в т.ч. «другого» круга: Індії, Південної Кореї, Індонезії, Філіппін. Стратегічний поворот до АТР «логічно» вбудовується, як заявила держсекретар США Х. Клінтон, в «наше глобальне зусилля забезпечити і підтримати глобальне лідерство Америки» [34]. Такий розвиток «на Тихому океані» створює якісно нову геостратегічну і торговельно-економічну ситуацію для країн регіону.

Варто зазначити, що ще 5 січня президент США Барак Обама оприлюднив стратегічну доповідь під заголовком «Зміцнення глобального лідерства США: пріоритети оборони в 21 столітті» Ця доповідь стала головною військовою стратегією США на майбутні 10 років. Основний зміст доповіді зводиться до трьох пунктів: перше – це здатність збройних сил США вести і отримати перемогу не в двох війнах, а в одній великій війні, успішно стримуючи при цьому агресивні спрямування ворога; друге – скорочення чисельності військ і військових витрат; третє – переміщення стратегічного центру тяжіння США в АТР.

Отже, нова стратегія США розглядається як чинник незамінності її ролі в АТР, спрямований на спадкоємність власного глобального лідерства.

Висунення адміністрацією Б. Обама тихоокеанської стратегії сприйняте в євроатлантичних структурах як остаточний переможний підсумок проти-

дії внутрішнім спробам «повернутися додому». Нова політика покладе кінець традиційним ізоляціоністським сумнівам і відповідним аргументам з їх «нульовою сумою логіки».

Аналіз наслідків американського «стратегічного витка» ведеться в союзних європейських номенклатурних і громадських структурах по широкому периметру виконання взаємних зобов'язань і захисту «загальних цінностей». У натівських оцінках ситуації, що складається, помітна схильність до того, що виникаючі із-за рішень Вашингтону «стратегічні виклики» зачіпають як США, так і євросоюзників.

Стратегічні наслідки «перезавантаження» євроатлантичного курсу США на користь нових пріоритетів в Азії оцінюються в західному співтоваристві неоднозначно. На міжнародній конференції в Мюнхені в лютому 2012 року виражалася заклопотаність перспективою європейської безпеки, непередбачуваністю розвитку. Завірення держсекретаря і міністра оборони США на конференції, що, незважаючи на «доктринальний» поворот до Азії, Європа залишається для Вашингтону партнером № 1, не усунули розчарувань і не «заспокоїли» євроатлантистів. Мотиви азіатсько-тихоокеанської переваги адміністрації Б. Обама убачаються, передусім, в зростаючій ролі Китаю і «нуклеаризації» Ірану як центральних викликів глобальним і регіональним інтересам США. «Деякі в нашій країні вбачають в прогресі Китаю загрозу для Сполучених Штатів, в той час як деякі в Китаї занепокоєні тим, що Америка прагне стримувати Китай»¹ [34].

Після приходу до влади Барака Обама, відбуваються всілякі «коригування» і зміни, збільшуються інвестиції, застосовуються різні прийоми. З одного боку, проголошуються різні політичні рішення, з іншою, посилюються контакти з представниками вищих кіл країн АТР, з третьою, здійснюється усебічна інтеграція ресурсів, втілюється в життя трибічна дипломатія (оборона, зовнішня політика, розвиток), приділяється увага ролі, яку грають неурядові організації. По-четверте, відбувається розділення відповідальності завдяки міжнародній співпраці.

Слід відмітити, що результати регулювання політичного курсу США у напрямі АТР були отримані за менш ніж два роки. Хілларі Клінтон у своїй промові підкреслила, що Сполучені Штати в азіатській стратегії підтримують співпрацю з головними традиційними союзниками, новими партнерами і важливими регіональними організаціями. У число традиційних партнерів в якості «основи» входять Японія, РК, Австралія, Таїланд і Філіппіни.

Якщо переносити атлантичний досвід США на тихоокеанський, то скоро ми повинні побачити зміцнення колишніх і, можливо, формування нових військово-політичних блоків. Усе це відроджує побоювання з приводу можливого створення «міні – НАТО» для АТР, основу якої могли б скласти США, Японія, Індія і Австралія, причому Індія грала б роль контрбалансу Китаю [35].

Хілларі Клінтон відверто говорить про необхідність розширення американської військової присутності в регіоні і зміцнення військової потужності своїх союзників. «МІНІ-НАТО» може вирости і до розмірів повноцінного азіатського НАТО, до якої могли б увійти Південна Корея, Філіппіни і Таїланд.

Зміщення центру зовнішньополітичної стратегії США із Заходу на Схід, зміна атлантичного пріоритету на тихоокеанський стає основним глобальним викликом століття. Месіанська мета – зберегти за

США лідируючі позиції у формуванні світопорядку, що міняється, припускає спадкоємність американського домінування в ХХ столітті, названого «початку хвастовито, а потім з тугою американським століттям» [36]. Новий поворот стратегічного розвитку західної цивілізації, що здійснюється, зберігає незмінним «ключовий трикутник», що склався, – США, Європа, Японія в забезпеченні союзних інтересів геополітичного порядку. Намічений «транзит» американського ресурсу до азіатсько-тихоокеанського простору – ще одна рефлексія вдосконалення прагматичного зовнішньополітичного курсу адміністрації Б. Обама, розрахованого на нове прочитання традиційної доктрини рах амерісана і створення в регіоні «союзного клубу» за участю «висхідних держав», в т.ч. «другого» круга: Індії, Південної Кореї, Індонезії Філіппін. Стратегічний поворот до АТР «логічно» вбудовується, як заявила держсекретар США Х. Клінтон, в «наше глобальне зусилля забезпечити і підтримати глобальне лідерство Америки» [14]. Такий розвиток «на Тихому океані» створює якісно нову геостратегічну і торговельно-економічну ситуацію для країн регіону, в першу чергу для інтересів Китаю і Росії. Близький подібному ходу справ прогнозу висловлювався ще великим Д.И. Менделєєвим, що відмічав: «тут небезпечно зволікати і упускати. коли прокладається сталевий шлях в Китай, до Тихого океану, де так чи інакше повинні помиритися багатовікова стійкість Піднебесної імперії з невсипущим прогресом Заходу. Знаходячись в середині, між молотом і ковадлом, нас в такий час наслідують свідомо, тобто розумно, без забобонів і вникаючи зокрема, віднести не лише до міцних, старих засад побуту, але і до фабрик і заводів» [37].

Азіатсько-тихоокеанська ініціатива Б. Обама, як стратегічна адаптація, до геополітичної ситуації, що складається, знову «стимулювала» розрахунки європейців на становлення самостійної ролі Європейської оборони в зоні Атлантики. Французькими дослідниками рішення Вашингтону розцінюється як «виклик» Європейській обороні, яка все ще «у зародку», а за американським визначенням – «в зимівлі» [37]. Висловлюється точка зору, що Вашингтонська концепція оборонних пріоритетів ХХІ століття стала подвійним викликом Європі: а) європотенціалу як автономному чиннику безпеки, б) збереженню Європи як основного партнера США у рамках «спільних коаліційних дій».

Отже, стратегічні наслідки «перезавантаження» євроатлантичного курсу США на користь нових пріоритетів в Азії оцінюються в західному співтоваристві неоднозначно. На міжнародній конференції в Мюнхені в лютому 2012 року виражалася заклопотаність перспективою європейської безпеки, непередбачуваністю розвитку. Завірення держсекретаря і міністра оборони США на конференції, що, незважаючи на «доктринальний» поворот до Азії, Європа залишається для Вашингтону партнером № 1, не усунули розчарувань і не «заспокоїли» євроатлантистів. Мотиви азіатсько-тихоокеанської переваги адміністрації Б. Обама убачаються, передусім, в зростаючій ролі Китаю і «нуклеаризації» Ірану як центральних викликів глобальним і регіональним інтересам США. Другий набір причин повороту зв'язується не лише з проблемами дисбалансу військових витрат на «загальну оборону» в Євро-Атлантиці, але і із зацікавленістю США в підвищенні «ваги відповідальності» європейських союзників за власну безпеку. До того ж, як визнав мініборони ФРН Т. де Мезьер, нова стратегічна орієнтація Вашингтону відбиває факт відсутності нині для Європи «екзистенціальних загроз» [34].

¹ Цит., Х. Клінтон на виступі в гавайському Центрі «Схід-Захід».

Список літератури:

1. Arms control in Asia and US interests in the region: Hearing before the Subcomm. on Asian and Pacific Affairs of the Comm. On Foreign Affairs, House of Representatives, 101 st Cong., 2 nd sess. Jan. 31, March 13, 1990. – Washington: GPO, 1991. – 188 p.
2. Храбан І.А. Концепції колективної та кооперативної безпеки // Політика і час. – 2006. – № 1. – С. 24-43.
3. Купренюк Т.В. Старі узи і нові виклики. Трансатлантичне парт-нерство в концепціях і системі національної безпеки США // Політика і час. – 2003. – №12. – С. 83-43.
4. Шергін С.О. До справедливого міжнародного порядку. Китайські політологи про багатополосний світ // Політика і час. – 2003. – №5. – С. 56-60.
5. Фуркало В. Перемир'я, що затягнулося на півстоліття // Політика і час. – 2003. – М 8. – С. 52-61
6. Менделев Д.И. Грани познання предвидеть невозможно. М., 1991. – С. 213
7. Троицкий М. «Иллюзии треугольников» в современных отношениях Россия – Запад // www.intertrends.ru/two/009.htm
8. Водрук О.С. Фактор сили в сучасному світі. Геополітичні зміни сучасної міжнародної безпеки після трагічних подій 11 вересня 2001 р. // Політика і час. – 2002. – № 3. – С. 57-67.
9. An S.O.S from Taiwan. Hon. Tom DeLay of Texas in the House of Representatives. – Tuesday, May 18, 1999 // Congressional Record-Extensions of remarks. – May 18, 1998. – 2 p.
10. Кулінич М., Матвійчук В. Ядерна програма КНДР: велика гра чи реальна загроза? // Політика і час. – 2004. – М 5. – С. 60-70.
11. A National Security Strategy of Engagement and Enlargement. The White House. – Washington, D.C.: GPO, 1995 (February) – 33 p.
12. H.R. 1838. To assist in the enhancement of the security of Taiwan, and for other purposes. 106th Congress 1 st. session. – May 18,1998. – 69 p.
13. Bush George. Address Before Joint Session of the Congress. September 11, 1990 // Weekly Compilation of Presidential Documents. – 1990. – September 17. – Vol. 26. – М 37. – P 1358-1362.
14. A Strategic Framework for the Asian Pacific Rim: Looking toward the 21 st Century (1990) United States Department of Defense // www.russia.shaps.hawaii.edu/security/report-90.html.
15. The 2000 Democratic National Platform: Prosperity, Progress and Peace. National Democratic Party Convention. – Los Angeles. August 14-18, 2000 // www.dems2000.com/AboutTheConvention/ 03d_jpeace.html
16. National Security Strategy of the United States.- Washington: Brassey's Inc., 1990. – 38 p.
17. A Strategic Framework for the Asian Pacific Rim: United States Department of Defense (1992) United States Department of Defense // www.shaps.hawaii.edu/security/report-92.html
18. Clinton B. Fundamentals of Security for a New Pacific Community // U.S. Department of State Dispatch. – 1993. – July 19. – P. 509-510.
19. Kagan R. Benevolent Empire // Foreign Policy. – Summer 1998. – № 111. – P. 24-35.
20. Brzezinski Zb. The Grand Chessboard. American Primacy and its Geostrategic Imperatives. – N.Y.: The Basic Books, 1998. – 305 p.
21. U.S. foreign policy in East Asia and the Pacific: challenges and priorities for the Bush administration: Hearing before the Subcommittee on Asia and the Pacific of the Comm. On International Relations House of Representatives 107 Cong., 1 sess., June 12, 2001. – Washington: GPO, 2001. – 136 p.
22. Walker M. Makers of the American Century – N.Y.: Alfred A. Knopf, Inc. – 393 p.
23. A National Security Strategy for a new Century. The White House.- Washington, D.C.: GPO, 1997 (May). – 29 p.
24. Jackson K.D. How to rebuild America's stature in Asia // Orbis. – 1995. – №1. – P. 11-17.
25. May M. The U.S. Enlargement Strategy and Nuclear Weapons. Center for International Security and Cooperation. – Stanford University. – March 2000. – 63p.
26. Выдержки из выступления кандидата в президенты от Республиканской партии Джорджа У. Буша // Внешняя политика США и президентские выборы 2000 года / Электронный журнал госдепартамента США «Внешняя политика США». – Сентябрь 2000. – Том 5. – № 2. – С. 40-44 // www.ueinfo.state.gov/journale/ itpe/0900/ioue/ioue.htm
27. Woodward B. Bush at war. – N.Y.: Simon & Schuster, 2002. – 376 P-
28. Шергін С.О. Геополітична конфігурація регіональних суб'єктів АТР у контексті трансформації міжнародної системи // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – Вип. 9. – Зовнішня політика та дипломатія: історичні традиції, сучасні реалії, перспективи / За ваг. ред. В.І. Гумонюка, Л.С. Тугіченка, В.Г. Ціватого. К., 2003. – С. 51-61.
29. Матвійчук В. Релікт холодної війни. Ядерне протистояння пь Кореїському півострові // Політика і час. – 2005. – №4. – С. 63-76.
30. Арин А.О. Мир без России. – М.: Изд-во Эксмо, 2002. – 480 с.
31. Affirming the United State» commitment to Taiwan // U.S. Congress. Congressional Record. – Wash.. 1998. – Vol. 144: Proceedings and debates of the 105th Congress, 2 nd. session, pt. 91, July 10, 1998. – 24 p.
32. A national security strategy of engagement and enlargement / US President – Washington: GPO, 1995. – 33 p
33. Clinton H. America's Pacific Century. Foreign Affairs, November 2011
34. Spence F. China's Strategic Intentions and Goals. Opening Statement at Open Hearing. U.S. Congress. June 21, 2000. – 69 p.
35. The Cornerstones of Global Security Politics. The Munich Conference 2012
36. Загоря Д. К стабильной Азиатско-Тихоокеанской структуре // Взаимная безопасность: новый подход к советско-американским отношениям / А. Картунов, Р. Смоук и др. – М.: Международные отношения, 1991. – С. 240-250.
37. Менделев Д.И. Грани познання предвидеть невозможно. М., 1991. – С. 213

Шемет І.А.

Институт всемирной истории Национальной академии наук Украины

ОДНОПОЛЯРНОСТЬ ДОМИНИРОВАНИЕ США В АЗИАТСКО-ТИХООКЕАНСКОМ РЕГИОН

Аннотация

В статье анализируется политика Соединенных Штатов Америки относительно Азиатско-Тихоокеанского региона во времена правления Клинтона, Буша-мл., Буша-ст. и Обамы. Охарактеризованные основные стратегии принятые правительствами США относительно политики в регионе.

Ключевые слова: США, АТР, Стратегия национальной безопасности, безопасность.

Shemet I.A.

Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine

UNIPOLARITY U.S. DOMINANCE IN THE ASIA-PACIFIC REGION

Summary

In the article analysed politician of the United States of America in relation to the Тихоокеанського region in the days of the rule of Clinton, Bush-breakwater., Bush-century. but Obama. The described basic strategies are the USA accepted by governments in relation to politics in a region.

Keywords: United States, Asia Pacific, National Security Strategy, safety.

УДК 327.7:061.1

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ЄС)

Шкуро А.С.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті проаналізовано окремі принципи прийняття рішень в Європейському Союзі. Звертається увага на сучасний стан процедури прийняття рішень всередині ЄС, як регламентується дана норма спільними договорами між країнами-членами, яким чином відбувається голосування.

Ключові слова: кваліфікована більшість, легітимність, європейське право, інтеграція, прийняття рішень.

Постановка проблеми. Вивчення прийняття рішень в Європейському Союзі дедалі більше становить науковий інтерес для вітчизняних дослідників. Зважаючи на те, що саме ЄС вважають одним з головних носіїв демократичних механізмів при прийнятті політичних рішень перед нами постає завдання обґрунтувати особливості діяльності його акторів. Констатуємо, що дане утворення перебуває у полі зору зовнішньополітичних орієнтирів України слід звернути особливу увагу на внутрішні процеси у вирішенні питань за допомогою прийняття рішень. ЄС на сучасному етапі перебуває у стані постановки і вирішення політичних проблем і саме те, як їх розглядають із врахуванням міждержавних інтересів може бути прикладом застосування/не застосування методологічних напрацювань по прийняттю рішень в українській політиці.

Принциповими залишаються питання євроінтеграційної цілі України, як країни, що тільки стала на шлях становлення європейсько орієнтованої держави. Членство в ЄС Україні як мінімум надасть новий поштовх покращити рівень ефективності прийняття політичних рішень на національному рівні запозичивши європейські принципи і норми. Нажаль, поки тільки слід констатувати, як після президентських виборів в Україні відбулась певна перестановка акцентів на користь практичних сфер співробітництва. Київ продовжує наголошувати на прагненні отримати перспективу членства в ЄС, але робить це не шля-

хом систематичного педалювання цієї теми, погодившись відкласти її розгляд насамкінець переговорів щодо Угоди про асоціацію, а шляхом демонстрації негативних наслідків відсутності перспективи членства України для політики Євросоюзу. Тому існуючий підхід України до просування відносин з ЄС можна охарактеризувати як прагнення селективного поглиблення співробітництва в тих сферах, які становлять першочерговий політичний та економічний інтерес, при збереженні загальної орієнтації на приєднання до євроінтеграційного об'єднання [15, с. 33-34].

Вважають, що прийняття політичного рішення найчастіше визначається у двох вимірах: по-перше, як технологічне перетворення політичної влади в управління соціальними процесами, а по-друге, як центральний елемент перетворення політичних вимог різних груп громадян у прийнятні для всього суспільства засоби і методи регулювання соціальних відносин [4, с. 151]. У кожному з випадків рішення трансформує наявну ситуацію у раціональне русло при умові, що за прийняттям наступним алгоритмом буде його належне виконання.

За наявності можливих варіантів політичний вибір також є наслідком реалізації політичних інтересів, кроком на шляху до поставленої мети, зробленим під впливом ряду причин та політичної установки суб'єкта політики [1].

Слід зауважити, що специфіка процесу підготовки та прийняття політичних рішень в державах